

Kocaeli Üniversitesi

Eğitim Dergisi

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Cilt 4 | Sayı 1

Sayfa: 163-185

**Kocaeli University
Journal of Education**

E-ISSN: 2636-8846

2021 | Volume 4 | Issue 1

Page: 163-185

II. Meşrutiyet döneminde eğitim tartışmaları ve 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun uygulanması

Educational debates during the II. constitutional period and the application of the 1913 Tedrisat-ı İptidaiye law

Ercan Uyanık, <https://orcid.org/0000-0003-0821-4663>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ercan.uyanik@deu.edu.tr

Mehmet Melik Kaya, <https://orcid.org/0000-0001-5556-2260>

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, kymelik@gmail.com

Büşra Elçiçeği, <https://orcid.org/0000-0002-1346-8185>

Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, belcicegi@gmail.com

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Gönderim Tarihi

3 Nisan 2021

Düzeltilme Tarihi

18 Mayıs 2021

Kabul Tarihi

19 Mayıs 2021

Önerilen Atıf

Recommended Citation

Uyanık, E., Kaya, M. M., & Elçiçeği, B. (2021). II. Meşrutiyet döneminde eğitim tartışmaları ve 1913 tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanununun uygulanması. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 163-185.

<http://doi.org/10.33400/kuje.908998>

ÖZ

Gelecek kuşakların yetiştirilmesinde belirleyici olan eğitim, devletlerin istikbali bakımından geçmişten bugüne önemli bir unsur olagelmıştır. Osmanlı Devleti'nde de eğitim gelecek kuşakların yetiştirilmesinde etkili olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde ise eğitim felsefeleri ve eğitime ilişkin strateji sorunları toplumsal gündemin tartışma konuları arasında yer almıştır. Ancak bu dönemde eğitimin mevcut yapısı, Osmanlı'nın geleceğini kurtarmayı sağlayacak bir durumda değildi. Bu nedenle Meşrutiyetin başında, Müslüman Türk unsurun eğitimini yürüten kurumların ıslah edilmesi gündeme gelmiş ve yapılan tartışmalar sonucunda ıslahata ilkokullardan başlanması yönünde bir görüş birliğine varılmıştır. İlköğretim kapsamında 6 Ekim 1913'te Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati uygulamaya konulmuştur. Bu kanun eğitim tarihimize açısından son derece öneme sahiptir. Kanun ilk olma niteliğini taşımakla birlikte Cumhuriyet dönemi de dâhil uzun bir müddet yürürlükte kalmış, eğitim öğretim faaliyetlerine birçok yenilik ve çözüm getirmiştir. Kanun çıktığı döneme kadar iller bazında birtakım düzenlemeler ile yürütülen eğitim öğretim faaliyetleri ülkede tek bir kanunla bir çatı altında toplanmıştır. Bu yönüyle Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu eğitim öğretim faaliyetlerini yerel boyuttan ulusal boyuta taşımıştır. Kanunun çıkarılma amacı, ilköğretimin genel yapısını belirleyip bir düzene kavuşturmak ve eğitimdeki finansal sorunlara çözüm üretmektir. Bu kanunla; o zamana kadar iptidai ve rüştiye olarak ikiye ayrılmış olan ilköğretim "mekatib-i iptidaiye-i umumiye" adı altında birleştirilerek altı yıllık iptidai okullar açılmaya başlanmıştır. Bu okulların yönetimleri ve masraflarının karşılanması vilayetlerde kurulan hususi idareye bırakılmıştı. Bu araştırmanın amacı II. Meşrutiyet döneminde Türk eğitim sistemindeki tartışmaları ele almak ve Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati'nin ilköğretime getirdiği yenilikleri saptamaktır. Nitel araştırma deseninde tasarlanan çalışmada veri toplama aracı olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati'nin orijinali Türkçeye transkripsiyon edilmiş ve elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemiyle incelenerek raporlaştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: meşrutiyet, reform, ilköğretim, eğitim

ABSTRACT

Education, which is decisive in the upbringing of future generations, has been an important factor in the future of states from past to present. Education in the Ottoman Empire has also been effective in raising future generations. In the Second Constitutional Monarchy period, educational philosophies and educational strategy issues were among the discussion topics of the social agenda. However, the current structure of education in this period was not in a position to save the future of the Ottoman Empire. For this reason, at the beginning of the constitutional monarchy, the reform of the institutions that carry out the education of the Muslim Turkish element came to the agenda. As a result of the discussions, a consensus was reached to start the rehabilitation in primary schools. Tedrisat-ı İptidaiye Law was put into practice temporarily within the scope of primary education on October 6, 1913. This law is extremely important for our educational history. Besides being the first, the Law was in effect for a long time, including The Republic period and brought many innovations and solutions to educational activities. Until the enactment of the law, educational activities, which were carried out with some regulations on the basis of provinces, were gathered under a single law in the country. From this aspect, Tedrisat-ı İptidaiye Law has raised the value of educational activities from the local dimension to the national dimension. The purpose of enacting the law is to determine the general structure of primary education and bring it into order and to find solutions to financial problems in education. With this law, until then, primary education, which was divided into two as primitive and high school, was combined under the name of "mekatib-i iptidaiye-i umumiye", and six-year primitive schools were started to be opened. The administration of these schools and the payment of their expenses were left to the private administration established in the provinces. The aim of this research is to deal with the debates in the Turkish education system during the Second Constitutional Monarchy and to determine the innovations brought by the Education Law of Education to primary education. The document analysis technique was used as a data collection tool in the study designed in qualitative research design. In line with the purpose of the study, the original of the Education Law was transcribed into Turkish and the findings obtained were analyzed and reported by descriptive analysis method.

Keywords: constitutional monarchy, reform, primary education, education.

GİRİŞ

19. yüzyıl, modernleşmekte olan pek çok devlet gibi Osmanlı İmparatorluğunda da eğitimin bir kamu hizmeti olarak ele alınışının başlangıcı kabul edilir. Yavaş yavaş devlet denetimine giren geleneksel eğitim; ilerleme, ekonomik kalkınma ve topluma nüfuz etmenin aracı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yönetici eliti, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eğitimi; siyasal birliği sağlamaya, toplumsal refahı artırmaya ve devlete sadık insanlar yetiştirmeye yarayan ideolojik bir aygıt olarak görmeye başlamışlardır. Bu nedenle Osmanlı Devleti, tebaasını kültürel ve ahlaki açıdan biçimlendirmek için modern okulları yaygınlaştırma çabasında olmuştur (Uyanık, 2006).

Osmanlıda İlköğretim, Sıbyan Mektepleri ve İslahat Girişimleri

Sıbyan mektepleri, Osmanlı Devleti'nde ilköğretimin yuvası kabul edilmektedir. Söz konusu bu mektepler genellikle külliyelerde ve cami avlularında inşa edilmiş, mekteplerde vakıflar aracılığıyla ücretsiz bir şekilde ilköğretim eğitimi verilmiştir. Vakıflar dışında Osmanlı padişahları, sadrazamları, devletin üst kademesindeki bürokratlar ve halktan maddi durumu iyi kimseler de bu okulların kurulmasında etkin rol oynayabilmekteydiler. Sıbyan mekteplerinde temel bir eğitim programı ve bugünkü öğrenim planlaması gibi ders saatleri yoktu. Sadece öğle arası mevcuttu ve sabah başlayan eğitim ikindi gibi son bulmaktaydı, çocukların okula başlama yaşı 5, bitirme yaşı ise 15 yaş civarındaydı (Akyüz, 1994). Vakıfların belirlediği standartlara göre verilen eğitimin içeriğinde çocuklara okuma yazma, basit hesap işlemleri öğretmek ve temel İslami ilimleri aktarmak da yer alıyordu (Ergün, 1996).

Temel amacı çocuklara günlük hayatta gerekli asgari dinî ve dünyevî bilgileri kazandırmak olan mahalle mektepleri, 19. yüzyıla kadar Osmanlı İmparatorluğunda ilköğretimin yerini tutmuştur. İstanbul'da sıbyan mekteplerini zorunlu hale getiren ilk belge II. Mahmud'un 1824 yılında yayınladığı ferman olmuştur. Sadece İstanbul'daki erkek Müslüman çocuklara ilköğretim zorunluluğu getiren 1824 tarihli fermanın uygulanabilmesi için İstanbul, Üsküdar, Galata ve Eyüp kadıları, mahalle imamları, mektep hocaları ve esnaf kethüdalarına gerekli ikazlar yapılmıştır (Uyanık, 2006).

Şubat 1838'de kaleme alınan Meclis-i Umûr-ı Nâfia lâyihasında, eğitim ve bilimin halkın saadet ve zenginliğinin kaynağı olduğu, bütün icatların ve üretimin ancak bilgiyle ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Lâyihada, tarım, ticaret ve sanayide gerekli gelişimi sağlayabilmek için ilköğretimdeki eğitimin kalitesinin artırılmasının zorunlu olduğu da ifade edilmiştir. Bu yüzden, öğretmenlerin sınavla görevlendirilmesi, sınıf sistemine geçilmesi, derslerin niteliğinin ve okul sayısının artırılmasının şart olduğu belirtilmiştir. Lâyiha, 3 Şubat 1839'da padişah tarafından onaylanmış ve 5 Şubat 1839'da Takvim-i Vekayi'de yayınlanarak halka duyurulmuştur. Öğretmen niteliklerinin yükseltilmesi, sınıf sisteminin kabulü ve ders sayısının artırılması konularına değinmesi açısından dönemin koşulları göz önünde bulundurulduğunda söz konusu lâyiha eğitim alanında önemli bir gelişme olarak kabul görmüştür (Cevad, 2001).

Sultan Abdülmecit, 1845 yılında Babiâli'ye giderek sadrazam ve vekillere hitaben okuduğu Hatt-ı Hümayûn'da, 'izâle-i cehl-i tebaa' konusunda başvurulacak tek yolun kamu eğitiminin yaygınlaştırılması olduğunu ifade etmiştir (Berker, 1945). Babiâli, bu emirden hareketle eğitim işlerini düzene koyacak geçici bir eğitim meclisi kurmuştur. 1845'te kurulan bu Meclis-i Maârif-i Muvakkat, ülkede eğitimin yaygınlaştırılmasına ilişkin Meclis-i Vâlâ'ya sunduğu raporlarda; sıbyan ve rüştiye mekteplerinin ıslah edilerek sayılarının artırılması ve eğitim işleriyle uğraşacak bir daimî Meclis-i Maârif-i Umumîye kurulmasını önermiştir (Uyanık, 2006).

1846'da kurulan Meclis-i Maârif-i Umumiye tarafından hazırlanıp sıbyan mekteplerinin ıslahını öngören "Sıbyan Mekatibi Hocalarına Talimat", İstanbul mekteplerinde uygulanmak üzere 8 Nisan 1847'de Sultan Abdülmecit tarafından onaylanarak yürürlüğe konulmuştur. Sıbyan ve rüştiye mekteplerinin öğrenim süreleri, okullara alınacak öğrencilerde aranan nitelikler ve okutulacak dersleri belirleyen talimat, mayıs ayında halka duyurulmuştur (Akyüz, 1994). 1847

tarihli talimat, zengin, fakir veya köle fark etmeksizin İstanbul'da oturup altı yaşını tamamlamış bütün çocuklara ilköğretimi mecburi hale getirmiştir.

1862 yılına gelindiğinde sıbyan mekteplerinde ıslahat yapılması tekrar gündeme gelmiş ve yazı yazmayı öğretme konusunda öteden beri başarısız olan sıbyan mekteplerinde yeni bir harf öğretme biçimi denenmeye başlanmıştır. İstanbul'daki sıbyan mektepleri 12 daireye bölünerek merkez mektepleriyle birlikte her daireden iki okul olmak üzere toplam 36 okulda, Arabistan'da uygulanmakta olan harf öğretme tarzı uygulanmaya başlanmıştır. Okuma-yazma öğretimini kolaylaştırmak için geliştirilen bu yöntem, öğrencilerin yazıp silmeye elverişli bir taş tahta üzerinde alıştırma yaparak öğrenmelerine dayanıyordu (Ergin, 1977).

1868 tarihli mazbatada, sıbyan mekteplerinin temel amacı olan okuma-yazma öğretmek konusunda hâlâ yeterli düzeye ulaşılamadığı ve öğrencilerin uzun öğrenim yıllarından sonra bile harekesiz harfleri okuyamadıkları, sayıları tanıyamadıkları ifade edilmiştir. Rüştîye mekteplerine devam eden öğrencilerin sıbyan mekteplerinde görmeleri gereken bilimlere giriş mahiyetindeki derslerle uğraşmak durumunda olmalarından yakınılmıştır. 1868 yılında Şura-yı Devlet'in Maârif Dairesi'nde sıbyan mekteplerinin ıslahı müzakere edilirken Maârif-i Umumiye Nezareti'nce bazı esaslı ıslahat icrasına girişilmeden önce Dersaadet ve Bilad-ı Selase'de (Eyüpsultan, Galata ve Üsküdar) bulunan okulların bilançosunun çıkarılması istenmiştir. Yapılan araştırmayla açık ve kapalı ne kadar sıbyan mektebinin olduğu, bunların büyüklük derecesi, az çok tamirata ihtiyacı olan okul sayısı, bu okullara devam eden öğrenci sayısı ve içlerinde rüştîye olmaya elverişli okul olup olmadığı öğrenilmeye çalışılmıştır. Maârif Nezareti'nin tayin ettiği özel memurlar vasıtasıyla mahalle mahalle yapılan araştırmaya ilişkin tafsilatlı bilgileri kapsayan cetveller hazırlanarak Şura-yı Devlet'e gönderilmiştir (BOA., 1868). Cetvele göre; 1868 yılında İstanbul'daki 456 sıbyan mektebinden 271'inin açık, 96'sının kapalı olduğu, 89'unun ise yıkılıp arsa haline getirildiği anlaşılmaktadır. Bu okulların binalarının 113'ü kâgir (taş ya da tuğladan yapılmış) ve 246'sının ahşap olduğu ve bunlardan yalnızca üç tanesinin rüştîye mektebine dönüştürülmeye elverişli olduğu görülmüştür. Kapalı ve arsası boş olan okulların birçoğu gasp edilerek başkaları tarafından mesken haline getirilmiştir. Açık olan okullara devam eden toplam 12.405 öğrencinin 7.609'u erkek, 4.796'sı ise kızdır (BOA., 1868).

Maârif Nezareti, hazırlıklarını tamamlayarak ilköğretimin modernleştirilmesi meselesini 1868 yılının başında Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye'nin gündemine taşımıştır. Görüşme neticesinde, Maârif Nezareti'nin hazırladığı ve sıbyan mekteplerinin yeniden yapılandırılmasında önemli bir adım olan "Sıbyân Mekteplerinin Islahatına Dair Nizamname Lâyihası" Şubat 1868'de yayınlanmıştır. 10 maddeden oluşan lâyihada, sıbyan mektepleri programlarının imlâ, coğrafya ve hesap dersleriyle yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir (BOA., 1868).

1869 yılında Meclis-i Maarif'ten Şura-yı Devlet'e gönderilen diğer bir mazbatada, sıbyan mekteplerindeki eğitimin düzeltilmesine her şeyden çok önem verilmesi gerektiği halde şimdiye kadar her nasılsa layıkıyla düzene konulamadığından, öğrencilerin dört beş senelik eğitim süresince biraz Kur'an, ilmi hâl ve tecvid okumaktan başka bir şey öğrenemeyip Türkçe yazı okuma alışkanlığını bile edinemediği boşuna vakit kaybettiklerinden şikâyet edilmiştir. Buna sıbyan mektepleri muallimlerinin istenen nitelikte olmamasının sebep olduğu, nitelikli öğretmen tedarik edilememesinin de sıbyan mekteplerine ayrılan paranın yetersizliğinden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Buna bağlı olarak söz konusu mazbata kapsamında öğretmen niteliğinin artırılması amacıyla sıbyan mekteplerinde görevli mevcut öğretmenlerin merkez tarafından yapılan sınavda başarılı olmaları durumunda görevlerini icra etmeye devam edebileceklerine yönelik liyakat temelli bir sistemin kurulması hedeflenmiştir. Bu düzenlemelerle şimdiye kadar olduğu gibi Müslüman unsurun çocuklarına dört beş yıl okullarda boşu boşuna vakit kaybettirilmemesi amaçlanmıştır (BOA., 1869).

1872 yılında, ilköğretimde ders araçları ve öğretim yöntemlerinin yenileştirilmesi anlamında kullanılan 'usul-i cedit'e göre eğitim yapan sıbyan mektepleri açılmıştır. Nisan 1874'te yayınlanan bir talimatname, İstanbul'da bulunan sıbyan mekteplerinin dairelere bölünmesini, Maârif Nezareti'nin denetiminde her daire için bir komisyon oluşturulmasını öngörmüştür.

Talimatnameye göre; bu komisyonlar da şubelere bölünecek, en az kırk haneli olan her mahallede bir komite seçilecekti. Okullar, daire komisyonlarının nezareti altında çalışacak ve bu komiteler aracılığıyla idare edilecekti. Mahalle imam ve muhtarları ile eğitime ilgi duyan kişilerden oluşturulacak, komisyonların ve komitelerin görevini ayrıntılı bir şekilde belirleyen otuz üç maddelik talimatnameyle günümüz okul-aile birliklerine benzeyen bir işlevle halkın da kamusal eğitime katılımı hedeflenmiştir (Düstur, 1872).

1874 yılında Avrupa'da birinci ve ikinci derecede olan sıbyan mekteplerinin öğretim metotlarını incelemek üzere İstanbul'da bir komisyon oluşturularak Usul-ü Tedrisiye Komisyonu kurulmuştur (BOA, 1874). 5 Haziran 1876 tarihinde ilköğretimin genel ders cetveli, yani; dört yıl üzerinden her sınıfta bir haftada hangi derslerin kaç saat ve nasıl okutulacağını gösteren ders çizelgesi niteliğinde bir çalışma hazırlanmıştır (Varış, 1996). 1876 Anayasası'na konulan "Osmanlı efradının kâffesince tahsil-i maârifin birinci mertebesi mecburi olacak..." maddesiyle Osmanlı Devleti genelinde ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Bu mecburiyetin konulması eğitimde devlet garantisi sağladığı gibi eğitimde kız erkek eşitliği ilkesini de getirmiştir (Kanun-ı Esasi, 1876).

1882'de Maârif Nezareti, ilköğretimde iki başlılığı gidermek için ağırlığı iptidai (ilkokul) okullarına vermek suretiyle önlemler almaya başlamıştır. "Mekatib-i Sıbyaniye Dairesi"nin adı "Mekatib-i İptidaiye Dairesi" olarak değiştirilerek yeni usule göre eğitim yapan ilkokulların geliştirilmesine ağırlık vermiştir. 1876'ya kadar sadece İstanbul'da birkaç iptidai mektebi varken bu okulların sayısı 1885'e kadar 44'e yükselmiştir. Vilayetlerde ise iptidai mektep sayısı 1905-1906 öğretim yılında toplam 9.547'ye ulaşmıştır (Nurdoğan, 2005).

II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları

1908 Devrimi'nin açtığı tartışma ortamında din, devlet, hukuk sorunları üzerine farklı görüşler belirmiş, basın özgürlüğüyle birlikte artan dergi furusu ile bu tartışmalar alevlenmiş, devletin yıkılışının önüne geçme yolunun eğitimden geçtiği kanısı ortak bir görüş olarak ortaya çıkmıştır.

Başlangıçta çözüm ve alternatif üretmekten uzak olan bu tartışmalar, eğitimin içinde bulunduğu kötü durumdan şikâyet etmekten öteye gidememiştir. Bu konuda Satı Bey,

"Filvaki "Mekteplerimiz pek fena!", "Muallimlerimiz muktedir değil!", "Maârif meselesi, pek ehemmiyetli bir mesele-i hayatiyedir." diyenler pek çoktur; fakat bu cümlelerle iktifa etmeyerek daha derin düşünenler, kendi kendilerine "Mekteplerin fenalığı nerede?", "Muhtac-ı tadil ve ıslah cihetleri ne?", "Muallimlerde iktidar ne demektir? Ve bu iktidar nasıl verilebilir?", "Maârif meselesinde nokta-i esasiye nedir? "Bunlar nasıl hal olunabilir?" suallerini soranlar ve bahusus bu suallere kafi bir cevap verenler maatteessüf pek azdır; yalnız halk arasında değil, hatta maârif meseleleriyle iştilal edenler -mektepler tesis ve küşadına çalışanlar- arasında bile pek azdır. Bu mühim sualler; pek az nazarlar karşısında tersim ediyor ve bir kat az nazarlar karşısında bir aks-i seda -bir cevap- buluyor!" (Satı, 1909, s. 90) diyordu.

II. Meşrutiyet dönemindeki bu tartışmalar genellikle eğitimin toplumla ilişkisi ve çağdaşlaşma sorunundaki rolü gibi iki sorun etrafında dönüyor; genelde iki grup karşı karşıya geliyordu. Çağdaşlaşırken nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini belirlemek, tartışmaların esas meselesini oluşturmaktaydı. Berkes'e göre ise esas sorun, "öğretmen ve okul ile kültür ve uygarlık arası ilişki" sorunudur. Batıcıların bir kısmına göre Türkiye üretici ve müteşebbis insan yetiştirmediği, memur yetiştirdiği için bütün Batılılaşma hareketleri neticesiz kalmıştır. Başlarında Prens Sabahattin olmak üzere, bir aydın zümre önce bu içtimai bünyenin tetkiki, sonra da Batı medeniyetini kuran ileri içtimai bünyeye ulaştıracak radikal bir eğitim sisteminin kabulü yolunu düşünüyorlardı (Berkes, 1979, s. 201).

Emrullah Efendi, ilk kez bir eğitimci Maârif Nazırı olarak 1909'da iş başına gelmişti. Bu dönemin ilk tartışma konusu, uzun süredir uygulanamayan Maârif-i Umumiye Nizamnamesi ile ilgilidir. Dönemin aydınları konuyu "aynen uygulayalım", "meşrutiyete yaraşır yeni bir nizamname hazırlayalım", "nizamnameye ilişmeyelim, ihtiyaca göre ayrı ayrı yasalar yapalım" (Sakaoğlu, 1985) görüşleri etrafında tartışmışlardır. Ayrıca "ıslahat ve tensikata" nereden başlanacağı

konusunda özellikle Emrullah Efendi ve Satı Bey arasında başlayan bir (tartışmaya sonradan diğer aydınlar da katılmışlardır) tartışma yaşanmıştır. Emrullah Efendi'nin ortaya attığı "Tuba Ağacı Nazariyesi"ne göre eğitimde yenileşme ve düzenlemeye ilköğretimden değil, darülfünundan başlanmalıdır. Cennette var olduğu söylenen, kökleri yukarıda, dalları ve meyveleri aşağıda bulunan Tuba ağacından esinlenerek bu adı koyan Emrullah Efendi'ye göre "Önce yüksek bilim yuvaları etkin olmalıdır. Bu nedenle idadiler kaldırılmalı, yedi sınıflı sultaniler açılmalı, darülfünun en ileri düzeye kavuşturulmalıdır. Buralardan yetişenler çoğaldıkça halk da aydınlanacaktır." (Akyüz, 1997, s. 262; Sakaoglu, 1985, s. 482). Bu görüşü destekleyenler olduğu gibi Satı Bey gibi karşı çıkanlar da olmuştur. Satı Bey, çürük temele dayalı bir yükseköğretimin tutarsızlığını ileri sürerek, ıslahata ilköğretimden başlanması gerektiğini savunmuştur (Sakaoglu, 1985). Buna karşılık Emrullah Efendi "İlköğretimin yaygınlaştırılması ve ıslahı uzun zaman ister. En az üç kuşak harcanır... Bu beklenilmez. İlerlemek için yükseköğrenim görmüş kişilerin gayretine büyük gereksinim vardır.", "İhtiyaç çok, imkân az. Taşra ilkokulları için yetmiş bin öğretmen gerekli. Oysa pedagojiden anlayan bin öğretmenimiz yok.", "Okul yapma görevi, sosyal kültürden gıdalanan herkese, halka ve hükûmete düşer. Yoksul köylere bu hizmeti devlet götürmelidir. İleri ülkelerdeki uygulama budur." (Sakaoglu, 1985, s. 482; Sakaoglu, 1993, s. 126-127; Ülken, 1979, s. 188) açıklamasını yapmıştır.

Fransız eğitim sisteminin etkisinde kalan Emrullah Efendi, ilköğretim programına; din bilgisi, coğrafya, ülke tarihi gibi dersler koyarak millete moral ve mutluluk aşılayacak bir öğretim yolu çizmeyi amaçlamıştır. En başta Satı Bey olmak üzere karşıtları, "Emrullah Efendi kemiyete önem veriyor, keyfiyeti düşünmüyor. İyi kötü hemen işe başlamalı diyor. İşin yoluna gireceğini savunuyor. Böylece önceki dönemlerin haksızlığını, plansızlığını bir prensip haline getiriyor." sözleriyle Emrullah Efendi'ye katılmadıklarını belirtmişlerdir (Sakaoglu, 1985, s. 482; Sakaoglu, 1993, s. 127).

Emrullah Efendi; maârifin imkânlarını, bütçe, öğretmen tutarı ve yetiştirme zamanını hesapladıktan sonra, nazariyesinden bir süreliğine vazgeçmiştir. Ona karşı olanların da savunduğu gibi, ilköğretimden işe başlamıştır. Fakat ileri sürdüğü bu fikir, sonradan Darülfünun tarafından benimsenerek günümüze kadar birçok taraftar bulmuştur (Ülken, 1979). Nitekim Ziya Gökalp, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1916 yılındaki kongresinde Emrullah Efendi'nin nazariyesini destekleyici bir tutum sergilemiştir.

Yüksek Öğretmen Okulu'nun idaresi kendisine verilen Satı Bey, öğretim heyetinin çoğunu değiştirmiş, aralarında İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun da bulunduğu üç genç hocayı yerinde bırakmak suretiyle "Meşrutiyet'ten sonra eğitim sisteminde ilk modern hareketi uyandırmıştır." (Ülken, 1979, s. 175). Bir yandan yeni öğretim metotlarını uygularken bir yandan da bu sistemi öğretecek yayınlar hazırlamıştır. Bu yayınlar arasında değişik tarihlerde, Maârif Nazırı Emrullah Efendi'ye sunduğu layihalarda; öğretmenliğin bir meslek dalı olarak algılanıp "muktedir" öğretmenlerin yetiştirilmesini, sadece Fransa'ya değil Avrupa'nın diğer ülkelerine de öğrenci ve inceleme heyetleri gönderilip ülke koşullarına uyarlanabilecek öğretim metotlarının benimsenmesini istemiştir (Satı, 1909).

H. Ziya Ülken'e göre, Batılı yazarlar tarzında ciddi ve objektif tartışmayı ilk yapanlardan biri Satı Bey'dir. Gökalp ile aralarında daha önce başlamış olan tartışmaya "Mekteplerde mükâfat ve mücazat meselesi" dolayısıyla devam etmiştir (Ülken, 1979).

Satı Bey, "Tuba Ağacı Nazariyesi"nde Emrullah Efendi'den ve "eğitimin millîliği" konusunda da Ziya Gökalp'ten farklı düşünüyordu. Aslen Arap olan Satı Bey Osmanlıcı görüşte olduğu için Gökalp'in Türkçülüğüne karşıydı. Satı Bey, eğitimde millîliğin yurtseverlik sınırını aşmaması gerekliliğini savunarak, "eğitim bir yönüyle millî, bir yönüyle millî değildir derken, düşünce eğitimi de kapsayan geniş anlamlı bir eğitim tasarladığını, bilgi ile düşünce eğitiminin başka şeyler olduğunu, ahlak eğitiminin millî olabileceğini" söylemiştir (Ülken, 1979, s. 175).

Satı Bey, Maârif Nezareti namına Darümuallimîn Heyet-i Talimiyesi tarafından her ayın 15'inde yayınlanan "Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası"nda çoğu kendi imzasını taşımayan makaleler yazmıştır (Ülken, 1979). Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nın ilk sayısında dergiyi çıkarma

amaçlarını -aynı zamanda Satı Bey'in görüşlerini yansıtan- şöyle açıklamışlardır; "Darümuallimîn katiyen kanidir ki: Milletlerin ikbal ve istikballeri hep mekteplerin, hep tedrisat-ı iptidaiyelerinin, hal ve şekillerine göre taayyün eder; milletlerin ahvalinde en derin tahviller, en büyük inkılâplar her şeyden ziyade tahsil-i iptidailerini sayesinde vukua gelir. Bizim, Osmanlıların istikbali de her şeyden ziyade mekteplerimizin alacağı şekle göre taayyün edecektir; "Yarınki Osmanlılık, bugünkü mekteplerde hazırlanacaktır. Mektepler fikir ve zekâ imalathaneleridir.". "Bu vazife-i vataniyeyi tabiatı vasıtasıyla da ifa etmek tedrisat-ı iptidaiyede takip edilmesi lazım gelen maksad ve gayeyi ve bu gayeye vusul için tatbik edilmesi lazım gelen usul ve inhayı herkese tanıtmak... ve bhusus ders numuneleri kısmı ile bu usullerin tarz-ı tatbikine bir vuzuh-u tam ile göstermek... Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası'nın gaye ve mesleki işte bundan ibarettir." (Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, 1908, s. 1-2).

Durkheim ve Spencer'in sosyoloji ekolünden etkilenen Ziya Gökalp, verilen eğitimin lâmillî olduğunu belirterek, eğitim ve öğretimi bütünüyle millîleştirmeyi savunmuştur. Önceleri koyu bir Osmanlı milliyetçisi iken 1909'dan sonra Meşrutiyet'in yeni havasıyla beraber Türkçü görüşü benimseyerek "Osmanlı'nın kozmopolit yapısından bir millet yapamazsınız." diyerek İttihat ve Terakki'nin içinde yer alan Gökalp, bu hareketin öncülüğünü yaparak Türkçülük akımının eğitim programını belirlemiştir (Sakaoğlu, 1993 s. 128; Yıldırım Celkan, 1989). "Millî eğitim, çağdaş öğretim" diyen Gökalp, "Çağdaş eğitim, çağdaş kültür gibi millî hayatın bir olgusudur. Çağdaş öğretim ise, teknoloji gibi uluslararası uygarlıktan alınabilir. Eğitimimiz mutlaka millî olmalıdır. Çağdaş bir toplumda, millî eğitim yoluyla çocuğa çağdaş eğitim de verilmiş olur. Biz çağdaş bir toplumuz. Öyleyse eğitimimizin millî olması yeterlidir." görüşünü savunmuştur. Buna karşılık Satı Bey, uygarlığı teknik ilerleme olarak gördüğünü vurgulamış, Gökalp'i dar ve teknelci görüşlülükle suçlayarak bu fikirlerin kendisine ait olmadığını, Durkheim ve Sepencer'dan mülhem olduğunu ileri sürmüştür (Akyüz, 1978, s. 270; Kardeş, 1973; Sakaoğlu, 1993, s. 128).

İsmail Hakkı Baltacıoğlu ise "Cılız, ruhsuz, korkak nesiller yetiştiren, millî olmayan eğitim sistemimiz, geri kalmamızın tek sebebidir." diyerek üretim ve yaratıcılığa dayalı bir eğitim modelini savunmuştur. Görüşlerini, İzmir Konferansları (1915) adlı eserinde açıklayan Baltacıoğlu'nun eğitimin amaçları arasında "üretici adam yetiştirme" ilkesini göstermesi sebebiyle Muallim dergisinde Gökalp'le arasında tartışmalar çıkmıştır. Baltacıoğlu, "üretici adam yetiştirme" ilkesinin 20. yüzyılın en güçlü uluslarının eğitim amacı olduğunu savunurken, Gökalp ise buna karşılık, her ulusun harsı, ancak o ulusun eğitim amacı olabilir tezini savunmuştur (Akyüz, 1978, s. 168; Sakaoğlu, 1993, s. 130; Baltacıoğlu, 1912).

İstanbul Darümuallimîni'nde bir süre öğretmenlik de yapan Tefik Fikret, Galatasaray Sultanisi müdürü iken farklı uygulamalara girişerek öğrencilere konferanslar verdirmiş, müsamereler yaptırmıştır. Açmayı düşündüğü Yeni Mektep adındaki yeni okulda, Osmanlıların etkilendiği kuramsal Fransız eğitim sistemini değil, pratik ve faydacı Anglo-Sakson sisteminin uygulanacağını söylemiştir. Ülkenin geleceğini gayretli gençlerde gören Fikret, şiirleriyle daha çok gençlere ve çocuklara "Bütün ümid-i vatan şimdi sizdedir!" diye seslenmiştir. Öğretmenleri ve onları yetiştiren öğretmen okullarını göklere çıkaran "Darümuallimîn Marşı"nı da o yazmıştır (Akyüz, 1978, s. 264; Ergin, 1977, s. 1448; Sakaoğlu, 1993, s. 130-131).

Uygulamada ise; eğitim-öğretim birliği yolunda çeşitli adımlar atılmış, eğitimin millîleştirilmesine ve Arap harflerinin ıslah edilerek daha kolay bir alfabe elde edilmesine çalışılmıştır. Dilde sadeleşme hareketi, ulusçuluk akımının gelişmesi ve kadınların eğitiminin yaygınlaştırılarak daha çok toplum hayatına katılmalarının sağlanması İttihat ve Terakki döneminin önem verilen konuları arasında yer almıştır (Arai, 1994).

Araştırmanın Önemi

Alanyazın incelendiğinde konu ile ilgili lisansüstü herhangi bir çalışma yapılmamış olduğu saptanmıştır. Geçmişten günümüze eğitim-öğretim planlamasında ilk düzenli ve sistematik kanunun Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun Muvakkati olduğu göz önünde bulundurulduğunda alanyazınla ilgili bir boşluk olduğu tespit edilmiştir. Türk eğitim sistemimizi anlamak, geçmişi

okuyarak geleceğe ışık tutmak ve ileriye yönelik sağlam temeller üzerine inşa edilmiş eğitim planlaması yapabilmemize olanak verecektir. Bu nedenle bu çalışmada "II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun Uygulanması" konusu ele alınmıştır.

Bir devletin millî eğitim sisteminin başarılı bir şekilde sürdürülmesini sağlayan en önemli unsur eğitim ve öğretimle ilgili çıkarılan kanunlardır. Bu kanunlar aracılığıyla bir devletin eğitimden ne beklediği, yetiştirmek istediği vatandaşlarının hangi becerileri kazanmasını istediği ve eğitime ne derece önem verdiği anlaşılmaktadır. Eğitim kanunları ile devletler, kısa ve uzun vadedeki planlarını öngörürler. Bu kanunlar öğretim programlarına öncülük etmektedir. Bu yönüyle çıkarılan programlarda kılavuz olmaktadır. Bu bakımdan eğitim kanunları zaman içindeki ihtiyaçlar ve bilimsel gelişmeler ışığında ülkelerin çıkarları doğrultusunda yenilenmektedir (Kaya, 2020).

Bu çalışmada, Türk milletinin ilk millî eğitim kanunu olma özelliğini taşıyan Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati (TİKM)'nin eğitim öğretime getirdiği katkılar ve yenilikler ele alınacaktır. Bu kanun ile ilköğretimin nasıl tanzim edildiği, ders saatlerine, okullara ve öğretim programlarına nasıl bir yenilik getirildiği irdelenecektir.

Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati dönemin ideolojisini, yetiştirilmek istenen insan profilini yansıtmakla beraber kanunun çıkarılmış olduğu döneme ait ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel olaylar hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Çünkü nasıl bir yurttaş yetiştirilmek isteniyorsa eğitim kanunları ve eğitim kurumları ona göre düzenlenmektedir. Her sistem ideolojik olarak var olan düzeni içselleştirmiş bireyler yetiştirmek ister ve bunun en önemli yollarından biri de eğitim ve öğretimle ilgili çıkarılan kanunlardır.

Bu çalışma, Türk eğitim tarihi ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlama amacını taşımaktadır. İlköğretim eğitimi ülkelerin geleceği açısından büyük öneme sahip bir konudur.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışma zengin betimlemelerin yapılmasına olanak veren nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır (Büyüköztürk vd., 2016). Nitel araştırma deseninde tasarlanan bu çalışmada tarihsel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem geçmişte meydana gelmiş olay ve olguların araştırılmasında ya da belirlenmiş bir problemin geçmiş ve bazen de günümüzle ilişkisi yönünden incelenmesinde, geçmişin eleştirel bir şekilde tanımı ve analizinin yapılması amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca tarihsel araştırma yöntemi, belirli bir sonuca yol açarak toplumsal değişime neden olan sosyal etkenlerin birleşimlerini incelemeye uygun olmakla birlikte genel kavramsallaştırmalara ulaşma ve kuram oluşturma açısından avantaja sahiptir (Kaptan, 1977). Tarihsel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmanın verileri doküman analizi tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Doküman incelemesi, araştırmaya konu edilen ve araştırılan problem hakkında bizlere bilgi veren her türlü yazılı belgenin analizinin yapıldığı bir tekniktir. Bu belgeler; günlükler, mektuplar, devletlerin resmi kurum evrakları gibi çeşitli türlerden oluşmaktadır (Balcı, 2006; Şimşek ve Yıldırım, 2016).

Verilerin Toplanması

Tarihsel bir çalışmada kullanılan eserler çok çeşitli olup bunlar doküman ve kalıntılar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Dokümanlar daha çok yazılı, kalıntılar ise arkeolojik ve coğrafi kaynaklardır. Dokümanlar; resmi kaynaklar, raporlar, hukuki belgeler, kurumlara ait kayıtlar, kuruluşlarla ilgili belgeler, yayınlar, hatıralar, biyografiler ve kişisel mektuplardan oluşur. Dokümanları seçmek, incelemek ve bunlardan olumlu yorumlamalar yapabilmek doküman analizi tekniğinin ana problemidir (Kaptan, 1977). Bu çalışmanın verilerinin toplanmasında doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, nitelik, düşük maliyet,

örneklem büyüklüğü, uzun süreli analiz, tepkiselliğin olmaması, bireysellik ve özgünlük açısından avantaja sahiptir (Balci, 2006; Şimşek ve Yıldırım, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı Ferit Ragıp Tuncor arşiv ve dokümantasyon kütüphanesinden elde edilen Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA., ŞD. 205 / 7, 23 Rebî'ülahir 1285 / 13 Ağustos 1868; BOA., ŞD. 205 / 7, 11 Safer 1285 / 3 Haziran 1868; BOA., İ. MVL, 26278, 30 Şevvâl 1284 / 24 Şubat 1868; BOA., ŞD. 205 / 11, 19 Muharrem 1286 / 11 Mayıs 1869; BOA., MF.İBT. 4 / 25, 4 Cemâziyülevvel 1291 / 19 Haziran 1874) ile Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati Osmanlıcadan günümüz Türkçesine transkripsiyon edilmiştir. Transkripsiyon işlemi yapıldıktan sonra veriler Osmanlı Türkçesi bilen uzmanlara kontrol ettirilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili Akyüz (1997), Cevat (2001), Ergin (1977), Ergün (1996), Sakaoğlu (1993) vd. yazarların Türk eğitim tarihine yönelik kitapları ile Nurdoğan (2005), Uyanık (2006) ve Erkek (2009)'in yayınlanmamış doktora tezleri incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu çalışmada doküman incelemesi tekniği ile elde edilen bulgular betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz daha çok araştırmacının önceden tasarladığı temalar çerçevesinde araştırma problemine cevap aranan bir analiz yöntemidir. Betimsel analizde önceden belirlenen temalar çerçevesinde kavramlar özetlenir ve yorumlanır. Bu analiz yönteminde gözlem ve görüşleri özgün bir şekilde açıklamak amacıyla sıklıkla doğrudan alıntılara başvurulur. Betimsel analiz yöntemi; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması olmak üzere dört aşamadan meydana gelir (Sözbilir, 2009; Şimşek ve Yıldırım, 2016). Bu kapsamda araştırmada Osmanlıcadan transkripsiyon edilen veriler betimsel analize tabi tutulmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırma Etiği

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Bu çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Çalışma sistematik alan yazın taraması, doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

BULGULAR

Meşrutiyetin başında ıslahata nereden başlanacağı tartışmalara neden olmuştur. Tartışmalar neticesinde ıslahata ilkokullardan başlanması gerektiği yönünde bir görüş birliği sağlanmıştır. İttihatçıların Maarif Nazırı Emrullah Efendi topyekûn bir düzenlemeyi öngören bir Maarif-i Umumiye kanun tasarısı hazırladıysa da Osmanlı Devleti'nin iç ve dış şartları yüzünden pratikte uygulanabilen kısmi düzenlemeler yapılmıştır. Bu bağlamda 6 Ekim 1913'te Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu muvakkat şekilde uygulamaya konulmuştur (Tekeli ve İlkin, 1993).

İbtidai mektepleri, 6 Ekim 1913 tarihli TİKM çıkıncaya kadar hemen hemen eski halinde eğitim vermeye devam etmiştir. Ancak II. Abdülhamit döneminde siyasi kaygılarla programdan çıkarılan Tarih ve Coğrafya derslerinin yanında Yurttaşlık Bilgisi dersleri de müfredata eklenmiştir. TİKM'nin kabulünden sonra Fransız ilkokulları sistemine uyularak ve meşrutiyetin

ilk yıllarında bir kısmı Numune Rüştiyesi haline getirilen ve daha önce Merkez Rüştiyesi adı altında iptidai sınıflarıyla birlikte İstanbul'da yer yer açılmış olan okullardan başlanılarak 6 yıllık "Mekteb-i İbtidai" haline getirilmişlerdir. Bu sisteme göre Devre-i Ulâ (7-8 yaş), Devre-i Mutavassıta (9-10 yaş) ve Devre-i Âliye (11-12 yaş) isimleri altında okulda üç devre bulunuyor ve her devre iki sınıfa ayrılıyordu (Ergin, 1977; Unat, 1964). Diğer taraftan ise gerek kız gerek erkek Sultanilerine mülhak (eklenen) olarak açılan ve ödeneği genel bütçeden karşılanan ilk kısımlar için bu devre sistemi dışında 5 yıllık bir öğretim bütünü kabul edilmiş ve böylece diğer 6 yıllık ilkokullara denk ikinci bir ilkokul tipi ortaya çıkarılmıştır. Bu ikilik 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat kanunuyla iptidai mekteplerin 5 yıllık temel öğrenim kurumu halinde yeniden teşkilatlandırılması ile ortadan kaldırılmıştır (Unat, 1964).

Maârif-i Umumiye Nezareti bünyesinde 1913 yılında yürürlüğe giren TİKM'nin 10 faslı ve bu fasılların bölümleri ile madde sayıları hakkındaki katalog bilgileri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1.

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati'nin içerik bilgisi

Fasıl Sayısı	Bölümler	Alınan Karar Madde Sayıları
1	Mektepler ve Teşkilatı	1-22. maddeler (22 madde)
2	Mevad-ı Dersiyeye	23-26. maddeler (4 madde)
3	Tedrisat-ı İbtidaiyeye Memur Heyetler 1-Vilayet Tedrisat-ı İptidaiye Meclisleri (27-32. maddeler) 2- Kaza Maârif Encümenleri (33.-40. maddeler)	27-40. maddeler (14 madde)
4	Heyeti Talimiye: Ehliyetname, tayin, azil, mükâfat ve mücazat	41-64. maddeler (24 madde)
5	Tedrisat-ı İptidaiye Varidat ve Masarif ve Maaşatı	65-76. maddeler (12 madde) 67. maddenin kendi içinde 12 alt maddesi, 76. maddenin ise 5 alt maddesi bulunmaktadır.
6	Devam ve İnzibat ve Mücazat	77-88. maddeler (12 madde)
7	İkmal Sınıfları	89-90. maddeler (2 madde)
8	Teftiş-i Mekatib	91-92. maddeler (2 madde) 91. maddenin kendi içinde 7 alt maddesi var.
9	Ahkâm-ı Müştereke	93-95. maddeler (3 madde)
10	Ahkâm-ı Muvakkate	96-101. maddeler (6 madde)
Toplam	10 Fasıl-10 bölüm	101 madde

Tablo 1 incelendiğinde toplam 10 fasıl, 10 bölümden meydana gelen TİKM'nin 101 maddesi bulunduğu görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde fasılların madde sayıları küçükten büyüğe olmak üzere şu şekildedir: 7. ve 8. Fasıl (2 madde), 9. Fasıl (3 madde), 2. Fasıl (4 madde), 10. Fasıl (6 madde), 5. ve 6. Fasıl (12 madde), 3. Fasıl (14 madde), 1. Fasıl (22 madde), 4. Fasıl (24 madde). En fazla maddeye yer verilen Heyeti Talimiye: Ehliyetname, tayin, azil, mükâfat ve mücazat (24) adlı dördüncü fasıl ve Mektepler ve Teşkilatı (22) adlı birinci fasıldır. En az madde sayısı ile yer alan İkmal Sınıfları ve Teftiş-i Mekatib adlı 7 ve 8. Fasıllar ile Ahkâm-ı Müştereke adlı dokuzuncu fasıldır.

Aşağıda 1913 tarihli TİKM'nin fasılları, bölümleri ve maddeleri ayrıntılı olarak verilmektedir.

Birinci Fasıl

Mektepler ve Teşkilatı

Bu kısımda TİKM'nin mektepler ve teşkilatı adı altındaki birinci faslında yer alan 22 madde hakkında bilgiler sunulmuştur.

Madde 1-Tahsil-i iptidai mecburi ve mekatib-i iptidaiye-i umumiyede meccânî (ücretsiz) dir.

Madde 2-Tahsil-i iptidai mekatib-i iptidaiye-i umumiyyede veya mekatib-i hususiyede veyahut ebeveyn veya hususi muallimler tarafından aile nezdinde gösterilir.

Ruhen ve bedenen zayıf olan çocuklar ile sağır, dilsiz ve âmâ çocuklara tahsil-i iptidai vesaitini idâd edecek bir nizamname yapılacaktır.

Yukarıda bahsi geçen maddeler ile ilköğretim zorunlu ve parasız hale getirilmiştir. Bu kademedeki eğitimlerin devlet okulları, özel okullar veya aile nezdinde özel hocalar tarafından verilmesi planlanmıştır. Ayrıca eğitimde bireye görelilik anlayışı doğrultusunda ruh ve bedenen yardıma ihtiyaç duyan (işitme, konuşma ve görme engelli) öğrencilerin eğitimine yönelik düzenlemeler yapılacağı kararlaştırılmıştır.

Madde 3- Tedrisat-ı iptidaiyeye mahsus olan müessesat atideki mekteplerdir:

1. Ana mektepleri ve sıbyan sınıfları
2. Mekatib-i iptidaiye
3. El işleri ve ihtiraf mektepleri

Madde 4-Ana mektepleri ve sıbyan sınıfları çocukların sinleriyle (yaşlarıyla) mütenasip olarak faydeli oyunlar ve tenezzühler, el işleri ve ilahiler, vatani manzumeler, dürûs-ı eşyaya müteallik mükâleme ve musahabeler ile nema-yı ruhi ve bedenilerine hizmet eden müesseselerdir.

Ana mektepleri dört yaşından yedi yaşına kadar olan çocuklara mahsus olarak tesis edilir.

Bunların teşkilat ve tanzimatına müteallik olan nizamname ve talimatlar Meclis-i Kebir-i Maârifte tezekkür edilerek ıstar olunacaktır.

Madde 5-Mekatib-i iptidaiye, çocukların suret-i mütevâzinede küşayış-i ezhanını (zihin açıcı) temin eyleyecek esasları va'zeden ve herkese lazım olan malumata mükteseb olan mekteplerdir. Bu mekteplerin müddet-i tahsiliyesi altı sene olup bu müddette tahsil-i taliyenin esasları idâdolunur.

Ayrıca ana mektebi bulunmayan yerlerde beş ve altı yaşındaki çocuklar için mekatib-i iptidaiye dâhilinde ayrıca sıbyan sınıfları açılabilir.

3. 4. ve 5. maddeler ile ilköğretim okullarının süresinin 6 yıl olduğu, ilköğretim düzeyindeki iptidailerde ve ana mekteplerinde okuyan çocukların yaşları doğrultusunda ruhi ve bedeni gelişimlerine uygun eğitimler verileceği belirtilmiştir.

6. madde ile el işleri ve ihtiraf mekteplerinin amacının çocukların mesleki eğitim alması ve bu eğitimlere binaen kendi zanaatlarına uygun işlerde istihdam edilmesi olarak amaçlanmıştır. Bu okulların günümüzde meslek liselerine eş değer eğitim veren kurumlar olduğu söylenebilir.

7. madde ile ilköğretimdeki kurumlar genel ve özel olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Genel kurumlar devlet ve devletin idari birimleri tarafından tahsis edilen okullar iken özel kurumlar; kişiler, cemaatler veya şirketler tarafından kurulan okullardır. Bu dönemde vakıflar aracılığı ile oluşturulan okulların müfredatında, devletin resmi programı uygulanırsa bu okulların genel okullar olarak kabul edileceği, devletin resmi programı dışında bir program uygulanırsa özel okul statüsünde değerlendirileceği belirtilmiştir. Ayrıca devlet bünyesinde il, ilçe, kaza, nahiye ve mahallelerde bu okulların açılacağı ifade edilmiştir.

8. madde ile her köy ve mahallede en az bir okul kurulması zorunlu hale getirilmiş; fakat bazı mahalle ve köylerin, köy encümenleri ve vilayet meclisinin kararı ile ortak bir bölgede diğer köy ve mahallelerin de faydalanabileceği okullar kurulabileceği belirtilmiştir. Ayrıca kız öğrenci sayısı 50'yi bulan yerlerde kız öğrencilerin eğitimine yönelik ayrı bir mektep kurulması kararlaştırılmıştır.

9-14. maddeler ile ilköğretimin süresi 42 hafta olarak planlanmış, her sınıf mevcudu ise 50 kişi ile sınırlandırılmıştır. Sınıf mevcutlarının 50 kişiyi geçmesi durumunda iki gruba bölünmesi kararı alınmıştır. Sınav zamanlarının vilayet maârif-i iptidaiye meclisi tarafından kararlaştırılacağı ve eğitimlerini tamamlayan öğrencilere tasdikname verileceği belirtilmiştir.

Okul ve sınıf koşullarının çocuklar için uygun olması (sınıfın genişliği ile öğrenci kapasitesinin orantılı olması ve sınıfların aydınlık, ferah olması) belirlenmiştir. Okul bünyesinde okulun düzenini ve öğrencilerin ahlakını bozacak yapılara (kahvehane gibi) müsaade edilmemiştir.

15-17. maddeler ile okulların arazisi, yapımı, dersliklerin ısınma ve aydınlatılması ile çalışanların maaşlarının karşılanmasına yönelik masrafların mahalle ve köy ahalisinin ödemekle yükümlü olduğu mecburi masraflar olduğu belirtilmiştir. Bu masrafların aşar vergisi esaslarına göre ilgili kişilere dağıtılacağı, ticaret ve sanatla uğraşan kimselerin bu masrafları gelir vergilerine göre ödeyecekleri, köy ve kasabalardaki hazine arazilerinin eğitim encümenlerinin kararlarıyla ücretsiz olarak okullara verilebileceği ve okulların yapımında kullanılacak olan kerestelerin yakın bölgelerdeki devlet ormanlarından tedarik edilebileceği kararlaştırılmıştır.

18-20. maddeler ile devletin gerekli gördüğü yerlerde yapacağı yatılı okullara, ücretli öğrenci kabul edileceği belirtilmiştir. Bu okullara öğrenci kabulünün kanuna göre hazırlanmış bir yönetmelik ile yapılabileceği, bir mahalle veya köy için yapılan özel okulların millî eğitim bakanlığının çıkaracağı bir kararname ile genel okullar kapsamına alınabileceği kararlaştırılmıştır. Bu kanunun 18. maddesine göre yatılı eğitim veren okullar ücretli eğitim veren kurumlar kapsamına dâhil edilmiştir.

21-22. maddeler ile okullarda gerçekleştirilecek eğitimin müfettişlerin nezaretinde millî eğitim bakanlığının vereceği planlama dâhilinde olacağı, maârif müdür ve müfettişlerinin veya maârif-i iptidaiye meclislerinin talep ve müracaatı doğrultusunda eğitimin okul binalarının veya öğretmenlerin yetersizliği nedeniyle gerçekleştirilememesi durumunda eğitim bakanlığı tarafından çıkarılacak kararnameye göre hareket edileceği belirtilmiştir. Söz konusu bu maddenin ise her yıl eğitim bakanı tarafından Meclis-i Mebusan ve Ayan'a okunması ve buna bağlı kalınarak uygulanması kararlaştırılmıştır.

İkinci Fasal

Mevad-ı Dersiyе

Madde 23-Mekatib-i umumiye-i iptidaiyede tedrisat üç devreye münkasımdır (ayrılmıştır).

Devre-i iptidaiye: 7-8 yaşındaki çocuklara mahsus

Devre-i vasatiye: 9-10 yaşındaki çocuklara mahsus

Devre-i âliye: 11-12 yaşındaki çocuklara mahsus olup beş ve altı yaşındaki çocukların adedi yirmiye geçen yerlerde bir sıbyan sınıfı küşad olunur.

Mekatib-i iptidaiye tedrisatı mevadd-ı atiyeyi ihtiva eder: Kuranı Kerim (etfal-i müslimeye mahsusdur), Malumat-ı diniye (sınıf-ı gayrimüslime etfaline kendi usul-i diniyeleri gösterilecektir), Kiraat ve hat, Lisan-ı Osmanî, Hesab, hendese, Coğrafya, bilhassa Osmanlı coğrafyası, Tarih, bilhassa Osmanlı tarihi, Durüs-ı eşya, Malumatı tabbiiye ve tatbikatı, hıfzıssıhha, Malumat-ı medeniye ve ahlakiye ve iktisadiye, El işleri ve resim, Gına (ilahi ve vatani manzumeler), Terbiye-i bedeniye ve mekteb oyunları, Etfal-ı züküra talim-i askeri, Etfal-i inasa idare-i beytiye ve dikiş işleri.

Madde 24-Bir mekteb-i iptidaide bir veya birkaç muallim bulunduğuna göre bu derslerin devrelere taksimi ile suret-i tedrislerini ve her dersin müddet-i devamını ve müfredatını mübeyyin programlar ve izahnameler tanzim edilecektir.

Vilayet tedrisat-ı iptidaiye meclisinin kararı ve Maârif-i Umumiye Nezareti'nin tensibiyle, ihtiyacat-ı mahalliye icabına göre, programa bazı dersler ilave edilebilir.

Madde 25-Seksen dördüncü madde mucibince sabahleyin devama mecbur olan şakirdan devre-i âliye derslerini takip ve tekrar edecekler ve ders saatleri haricinde geldikleri vakit dahi ihtiyac-ı mahalliye göre ameli ziraat veya sanat taallüm eyleyeceklerdir.

Madde 26-Devletçe lisan-ı mahalli ile tedrisat icrasına müsaade olunan mekatib-i iptidaiye-i umumiyyede Türkçe lisanının tedris ve tahsili mecburidir.

Genel ilköğretimlerde bu kanun ile eğitim üç devreye ayrılmıştır. Beş ve altı yaşındaki çocukların sayısı bir bölge için 20'yi geçerse o bölgede sıbyan sınıfı açılacağı belirtilmiştir. 23. madde kapsamında ilköğretim düzeyinde öğrencilere okutulacak derslerin neler olacağına yer verilmiş, 24. madde de bir okulda bir veya birkaç öğretmen olması durumunda derslerin 3 devreye göre bölüneceği ve her dersin öğretim süresinin ne şekilde yapılacağına ilişkin açıklayıcı programların hazırlanacağı ifade edilmiştir. 25. madde de ise Devam ve İnzibat ve Mücazat adlı 6. fasılın 84. maddesinde yer alan 12 yaşına giren öğrencilerin kasım ayından mart ayına kadar her sabah iki saat, marttan kasıma kadar her gün mektep tatilini müteakip iki saat eğitime devam etmesi gerektiği hususu doğrultusunda devre-i âliye öğrencilerinin ziraat ve sanat eğitimi alacağı ve 2. fasılın 26. maddesi gereğince iptidailerin programında Türkçe dersinin yer almasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Bu maddeden yola çıkarak devletin o dönemin koşulları göz önüne alındığında içinde bulunduğu durum dikkate alınarak Türkçe dilini öğretme ve yaygınlaştırma konusuna siyasi ve politik sebeplerle önem verdiği söylenebilir.

Tedrisat-ı İbtidaiyeye Memur Heyetler adlı üçüncü fasılın Vilayet Tedrisat-ı İptidaiye Meclisleri konulu ilk kısmında yer alan 27. maddeye istinaden her il merkezinde tedrisat-ı iptidaiye meclisi (TİM) oluşturulacağı, bu meclise valinin başkanlık edeceği, il maârif müdürünün ikincil derecede sorumlu olduğu meclisin il üyelerinden seçilen 3 kişi ile il maârif müdürü, il sıhhiye müfettişi, darülmuallimin müdürü, merkez mekatib-i iptidaiye-i umumiyesi müdür ve muallimleri tarafından seçilen iki mekteb-i iptidai muallimi, eğitim bakanı tarafından seçilen bir iptidai müfettişi, merkez mekatib-i iptidaiye-i hususiyesi müdür ve muallimleri tarafından seçilen iki müdür veya muallimden meydana geleceği belirtilmiştir. Meclis üyelerinin seçimle belirlenmesi hususunun belirtilmesi meşrutiyetle gelen halkın yönetimde buna bağlı olarak eğitim ile ilgili alanlarda söz hakkı elde etmiş olması açısından olumlu olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca meclis azalarının kendilerinin yerine başkasını vekil tayin edemeyeceği, devlet memuriyetinde bulunmayan azalardan birinin meclis tarafından kabul edilemeyecek mazeretler doğrultusunda arka arkaya 3 toplantıya katılmama durumunda azledileceği belirtilmiştir. 28. madde de seçilen meclis üyelerinin 4 yıllığına seçileceği, 29. madde de meclisin en az 15 günde bir toplanacağı ifade edilmiştir. 30. madde kapsamında TİM'nin eğitim bakanlığı tarafından kabul edilen programların, öğretim programı uygulamalarının ve bu kanunun 92. maddesinde belirtilen kısımlarının düzgün bir şekilde yerine getirilmesinden, tedrisat-ı iptidaiyeye özgü emirname ve yönetmeliklerin uygulanmasından sorumlu olduğu belirtilmiştir. Aynı madde içeriğinde vilayet maârif müdür veya müfettişinin, kaza maârif encümenlerinin raporları ve teklifleri üzerine öğrenci sayısı dikkate alınarak muallim muavini atanacağı, meclisin tedrisatı iptidaiyenin uygulanması konusunda gerektiğinde ıslahat yapılabileceği ve ayrıca öğretmenlerin ödüllendirilmesi konusunda oylama yapabileceği ifade edilmiştir. TİM'in bunlar haricinde mekatib-i hususiyenin durumu hakkında vilayet maârif müdür veya müfettişinin her sene hazırlayacağı raporu incelemek ve oylamakla da yükümlü olduğu belirtilmiştir. Bu raporun bir örneğinin eğitim bakanlığına gönderilmesi de kararlaştırılmıştır. 31. madde kapsamında meclis üyelerinin en az yarısının toplantılarda bulunması gerektiği ve alınacak kararlarda ortada kalındığı vakit meclis başkanının bulunduğu tarafın kararının kabul edileceği belirtilmiştir. 32. madde de ise TİM'e tedrisat-ı iptidaiyeye memur olan kimselerin tecrübelerinden yararlanma amacıyla görüşleri alınabileceği fakat bu kişilerin karar aşamasında oylamaya katılamayacakları kararlaştırılmıştır.

Üçüncü fasılın kaza maârif encümenleri adlı ikinci kısmında yer alan maddelere göre kaza maârif encümenleri kaymakam ve sancaklardaki mutasarrıfa tabidirler. Encümen, meclisi idare ve belediye tarafından seçilen 6 üye, belediye doktoru ve belediye müfettişinden oluştuğu, ilk toplantıda içlerinden birinin başkan yardımcısı seçildiği belirtilmiştir. Encümen üyelerinden birinin kâtip, birinin sandık emini olacağı, encümen üyelerinin görev sürelerinin 4 yıl olduğu ve görev süreleri bitenlerin tekrar göreve seçilebilecekleri ifade edilmiştir. Encümen üyelerinin haftada en az bir kez toplanacağı, kararlarda çoğunluk sağlanamadığı takdirde tekrar toplantıda

görüşüleceği burada da çoğunluk sağlanamadığında kaza kaymakamının veya maârif-i iptidaiye müfettişinin huzurunda görüşülerek karara bağlanacağı kararlaştırılmıştır. Her toplantıda görüşülen konular ve alınan kararların bir örneğinin 3 gün içerisinde başkan tarafından tedrisat-ı iptidaiye müfettişine bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Tedrisat-ı iptidaiye müfettişi veya öğrencilerin velileri tarafından encümenin kararları aleyhine il TİM'ine başvurulabileceği, bunun da 10 gün içerisinde bölgenin en yetkili idare memuruna verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Köy ihtiyar meclisleri ve nahiye meclislerinde köy ve nahiyenin eğitiminden sorumlu oldukları, birkaç köy veya mahallenin bir okulda birleşmeleri durumunda ihtiyar meclislerinin bir araya gelerek ortak bir encümen-i maârif teşkil edebilecekleri ve bu durumu kaza maârif encümenine bildirmeleri gerektiği kararlaştırılmıştır.

41-42. maddeler kapsamında tüm mekatib-i iptidaiye muallimlerinin muallim muavini ve muallim olmak üzere 2 sınıfa mensup oldukları belirtilmiştir. Muallim yardımcısı olabilmek için kişilerin öğretim yetkilerini gösteren bir belgeye ihtiyaçlarının olduğu, öğretmen olmak için ise darümuallimin-i iptidaiyeden mezun olması gerektiği kararlaştırılmıştır.

43-44. maddelerde yeterli öğretmen olmayan yerlerde ya da boş olan öğretmenlik kadroları için tatil günlerinde sınav yapılacağı, başarılı olanlara ehliyetname verileceği, bu ehliyetnamelerin 3 sene için geçerli olacağı, 3 sene sonunda darümuallimin derslerinden sınava girerek diploma almaları gerektiği belirtilmiştir.

45-48. maddelerde darümualliminlerin müdür ve muallimleri eğitim bakanlığınca atanacağı, her ilde yatılı darümuallimin-i iptidaiye açılacağı, kız öğretmen yetiştirme amacıyla vilayet TİM'lerin kararı ile eğitim bakanlığının mahallelerde yatılı darümuallimatlar açacağı ifade edilmiştir.

49. maddede karaborsacılık yapan, kumar oynayan, alkol alan, halkın dinini rencide edecek söz ve davranışlarda bulunarak ahlaka aykırı hareket eden kişilerin memuriyetlerinden menedileceği açıklanmıştır.

50-54. maddelerde uyarı, kınama, maaş ve meslekten el çektirme cezalarının kim tarafından ne usulde verileceği, meslekten menedilen kişinin meclis huzuruna çıkması ve mesleğini icra edememesine neden olan evrakın bir örneğini isteme ve alma hakkı olduğu, meslekten el çektirme kararının bildirilmesinden itibaren 45 gün içinde eğitim bakanlığına başvuru yapabileceği belirtilmiştir.

55. maddede hizmetten geçici ya da sürekli menedilme cezasının TİM tarafından verileceği, bu cezaya hükmedilmeden önce kişinin sorgulanacağı ve dinleneceği, kendini savunma hakkının olduğu, meclisin kararının gerekli sebeplerinin açık olması gerektiği, ihraç edilen kişinin 45 gün içinde kararı bir üst mahkemeye götürebileceği fakat bu süreçte kararın ertelenemeyeceği açıklanmıştır.

56. maddede 51. maddede açıklanan düzenlemenin darümuallimin ve darümuallimat müdür ve muallimlerine uygulanacağı, uyarı, kınama ve maaş cezalarının ne şekilde, kim aracılığıyla gerçekleştirileceği, 3 uyarı 1 kınama cezası alanların görev yapma haklarının bir yıl erteleneceği belirtilmiştir. İl eğitim müdürü veya müfettişinin gerekli gördüğü takdirde okulun yararına öğretmene geçici süre ile işten el çektirebileceği ancak bu durumun öğretmenin maaşına yansımayaacağı bildirilmiştir.

59-64. maddelerde öğretmenlerin atamaları, mezuniyetleri ve görevleri hakkında bilgi verilmiştir. Öğretmen atama veya görevden alma işlemlerinin il millî eğitiminin isteği ile Vali tarafından icra edileceği belirtilmiştir. Ayrıca başarılı hizmet gösteren öğretmenlerin takdirname, gümüş madalya ve maârif nişanı ile ödüllendirilmesi kararlaştırılmıştır. Meslekte 30 yılını dolduran öğretmenlerin emekli olabilecekleri ifade edilmiştir. Öğretimdeki yetersizlikleri nedeniyle meslekten alınan kişilerin tekrar öğretmen olmak istediklerinde sınava girmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu sınavdan öğretim hizmetlerinin hiçbir kademesini yerine getiremeyecek durumda olduğu anlaşılan kişinin ise bir daha öğretmen olamayacağı

açıklanmıştır. Herhangi bir anlaşmazlık çıktığında konunun vilayet TİM'de çözüleceği de ele alınmıştır.

65-66. maddelerde tedrisat-ı iptidaiyenin masraflarının kanunla öngörüldüğü üzere devlet ve vilayet bütçelerinden karşılanacağı belirtilmiştir. Aynı zamanda devletin gerekli gördüğü mahallelerde açılacak eğitim kurumlarının masraflarının kısmen ya da tamamen devlet hazinesinden karşılanacağı ifade edilmiştir.

67. maddede memur ve öğretmen maaşları, idare memurları ve müfettiş maaşları, müfettişlerin devir masrafları, öğrencilerin iskân, elbise, yeme-içme masrafları, binaların inşa ve onarım masrafları, öğretimle ilgili malzemelerin tesis ve tamir masrafları, matbaa masrafları, yoksul çocukların kitap masrafları gibi giderler vilayet bütçesinden karşılanacağı belirtilmiştir.

68-73. maddelerde mekatib-i iptidaiye muavin ve muavinelerinin 200 kuruş maaşla hizmete başlayacağı, maaşları 600'e ulaşıncaya kadar her beş yılda bir 100 kuruş zam alacakları belirtilmiştir. Mekatib-i iptidaiye muallim ve muallime maaşları sınıf düzeylerine göre birinci sınıftan 7. sınıfa kadar olan sürede 1.000 ila 300; darümuallimin ve darümuallimat-ı iptidaiye muallim ve muallime maaşları birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar 1.000 ila 500; darümuallimin ve darümuallimat müdür muavin ve muavin maaşları birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar 1.100 ila 750; darümuallimin-i iptidai müdürleriyle darümuallimat-ı iptidaiye müdürelerinin maaşı birinci sınıftan üçüncü sınıfa kadar 1.400 ila 1.200; Mekatib-i iptidaiye müfettişlerinin maaşları birinci sınıftan beşinci sınıfa kadar 1.500 ila 600 kuruş arasında değiştiği görülmektedir. Genel olarak değerlendirme yapıldığında tüm eğitim kademelerinde birinci sınıfta en fazla ücretin ödendiği sınıf kademesine oranla giderek maaşların düştüğü gözlenmektedir.

74-76. maddelerde öğretmenlik mesleğine ilk giriş yılının üzerinden 5 yıl geçmedikçe başka bir yere intikal veya terfi olunamayacağı fakat 5 yıldan sonra her 3 yılda bir terfi hakkının olduğu, öğretmenlerin görevlerini düzenli bir şekilde ifâ edip etmediğinin her 3 ayda bir kontrol edilerek TİM'e bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca tedrisat-ı iptidaiye gelirlerinin 76. madde de belirtildiği gibi olduğu ifade edilmiştir.

77. maddede her öğrencinin 7 yaşına ulaştığında o yılın Eylül ayından 16 yaşına ulaştığı yılın haziran ayına kadar okula devam zorunluluğu olduğu, kız ve erkek öğrencilerin ayrı öğrenim gördüğü okullarda bu zorunluluk süresi kaza maârif encümeninin kararı ile 4 yıla düşürülebileceği, hatta kız öğrencilerin okullarının ayrı olduğu yerlerde bile kızlar için eğitim süresinin 1 yıl düşürülebileceği belirtilmiştir.

78. maddede ihtiyar meclislerinin her yıl 7-13 yaş arasındaki çocuklar hakkında bilgileri hazırlayarak okuldaki muallim ya da muallimeye vermesi ve çocukların ailelerine okul zamanını bildirmekle yükümlü olduğu ifade edilmiştir. Velilerin okul zamanından 15 gün önce çocuklarını nerede ve hangi okulda öğrenim görmeye göndereceklerini okul muallim ya da muallimesine bildirmek zorunda oldukları, bu süre içerisinde bildirmediği takdirde öğretmenlerin başvurusu üzerine köylerde muhtar, diğer mahallelerde en büyük idari görevlinin çocuğu herhangi bir okula kaydettireceği ve durumu velisine bildireceği belirtilmiştir.

78. maddede eğer öğrenci daimî olarak okulu bırakırsa velisinin terk sebebini ve çocuğun ne şekilde eğitime devam edeceğini ya da geçici süreyle terk etmesi halinde de bunun sebeplerini öğretmenlere bildirmesi gerektiği, kanuna uymayan velilere 5 kuruştan 25 kuruşa kadar para cezası verileceği kararlaştırılmıştır.

80-81. maddelerde okuldaki öğretmenlerin devam defteri tutacağı, bu deftere her sınıf düzeyinde okula devam etmeyen öğrencileri kaydedecekleri, her hafta okula gelmeyen öğrencileri neden devam etmediklerini açıklayan bir belge düzenleyerek muhtara veya maârif-i iptidaiye müfettişine göndereceği onlarında bunu imzaladıktan sonra kaza maârif encümenine göndereceği, bu görevi yerine getirmeyen öğretmenlerin ise ilk seferinde kaza maârif encümeninin kararıyla 50 kuruş, 2. seferinde 150 kuruş para cezası ödeyeceği, 3. kez olduğunda ise öğretmenlik mesleğinden men edileceği kararlaştırılmıştır. Ayrıca okula yarım gün gelmemenin 1, tam gün gelmemenin ise 2 devamsızlığa eş olacağı bildirilmiştir. Haftada 2

devamsızlığı olan öğrencinin okula neden gelmediği encümene bildirilmezse velinin maârif encümeni huzuruna çağrılarak uyarılacağı ve 81. maddede gösterilen haller ve bunun dışındaki sebeplerin de eğer uygun görülürse mazeret kabul edilebileceği ifade edilmiştir.

82-84 maddelerde heyet tarafından çağrılan öğrencilerin velileri bu çağrıya uymadıkları ve 2 kez uyarı cezası almaları durumunda veliler kanunda belirtilen heyet, meclis, encümen ya da müfettişlere şikâyetname verebilecekleri, bu işlem yapılırken her defasında 5 kuruştan 25 kuruşa kadar para cezası ödeyecekleri, cezaları olduğu halde çocuklarını okula göndermeyen velilere 1 haftadan 1 aya kadar hapis cezası ya da 50 kuruştan 300 kuruşa kadar para cezası verileceği kararlaştırılmıştır. 12 yaşına gelen öğrenciler arasından eğitimleri yeterli düzeyde görülenlerin ailelerinin göstereceği geçerli sebepler doğrultusunda kasım ayından mart ayına kadar her sabah 2 saat ve marttan kasıma kadar tatil günlerini takip eden günlerde 2 saat olmak üzere okula devam etme zorunlulukları olduğu, bunlar dışında kalan zamanlarda serbest olabilecekleri bildirilmiştir.

85-88. maddelerde her yıl sınıf terfisi için sınav yapılacağı, öğrencilerin ailelerinin gözetiminde bu sınavlara katılmasının zorunlu olduğu, sınava gelmeyen öğrencilerin muhtar ya da bölgenin en büyük idari amiri tarafından zor kullanılarak okula kayıtlarının yapılacağı ve bu öğrencilerin velilerinin 50 kuruştan 150 kuruşa kadar para cezası ödeyeceği belirtilmiştir. Eğitim meclis ve encümenlerinin, öğretmenlerin haklarına tecavüz eden öğrencilerin velilerinden il tedrisat-ı iptidaiye kararı ile 10 kuruştan 100 kuruşa kadar cezaya çarptırılacağı, para cezalarının yanında bölgenin en büyük idari görevlisi tarafından 3 günü geçmemek kaydıyla hapis cezası verilebileceği kararlaştırılmıştır.

89-90 maddelerde yaşları iptidai eğitimi almaya uygun olan gerek erkek gerek kız öğrencilere mahsus okulların açılacağı, bu okullarda derslerin kasım ayından mart ayına kadar haftada iki saat olarak devam edeceği, gerekli/faydalı derslerin eğitiminin günlük ders saatlerinin dışında yapılacağı ve bu dersler kapsamında iptidai derslerin tekrarının yapılacağı, bulunan bölgenin ihtiyacına göre ziraat, sanat ve ticaret ile ilgili eğitim verileceği belirtilmiştir. Bu derslerin eğitimi özel kurumlar tarafından yapılırsa özel eğitim kurumlarının hükümleri geçerli olacaktır.

91-92 maddelerde devlete ait okullar ile özel okulların denetimi 91. madde de belirtilen memurlar tarafından ve nizamnameye uygun olarak yapılması kararlaştırılmıştır. Gündüzlü ya da yatılı ayırt edilmeksizin bütün okulların denetime tabii olduğu belirtilmiştir. Teftiş kapsamında okulun hijyen ve temizliğe uygunluğu, eğitim ve öğretimin din, ahlak ve anayasaya uygun şekilde yapılıp yapılmadığı, toplumda düşmanlık ve anlaşmazlığa sebep olacak herhangi bir durumun olup olmadığının inceleneneğine, teftişten sorumlu memurların okullara her zaman girme hakkının olduğu, teftişe engel olmak isteyenlere 5 ila 50 altın arasında para cezası veya 1 haftadan 3 aya kadar hapis cezası verileceği kararlaştırılmıştır.

9. fasılda Osmanlı tebaasından olmayan ve kanunun 43. maddesinde açıklanan şartı sağlamayan, yaşı kanunun belirttiği yaşta bulunmayan (erkekler için 19, kızlar için 17 yaş), cinayet veya ahlaka aykırı bir suç işlemiş kimsenin okullarda öğretmen olamayacağı belirtilmiştir. Vilayet TİM'inin oyu alınarak maârif nazırı tarafından devlet ve özel okullarda ehliyetli olan ecnebilere öğretmenlik yapma hakkı verilebileceği, ecnebi öğretmenlerin kendi memleketlerinde sahip olduğu öğretmenlik diplomalarının Osmanlı öğretmenlik diplomasına denk kabul edileceği ancak bu diplomanın vilayet maârif müdürleri tarafından onaylanıp tescil edilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.

Onuncu fasılda bu kanunun yayımlandıktan itibaren yürürlükte olacağı ve eğitimle ilgili eski düzenlemeleri kaldıracağı, kanunun uygulanmasından eğitim bakanının sorumlu olduğu belirtilmiştir. Bu kanunun bugün mevcut olan maârif komisyonlarını geçersiz kıldığı, maârife ait idare edilen okulların gelirlerinin maârif encümenlerine devir ve teslim edileceği ifade edilmiştir. Kanun hem darümuallimin hem darümuallimatlardaki müdür ve muallimleri kapsamaktadır. Ayrıca ortaokullarda öğretmenlik yapma diploması bulunanlar ile kanunun yürürlüğe girdiği tarihte iptidaiye de öğretmenlik yapanların kademeleri saklı olmakla beraber muallim yardımcısı olarak istihdam edilecekleri ancak kanunun uygulamasından itibaren beş yıl

içerisinde darümuallimin programına uygun şekilde sınava girerek başarılı olup tekrar ehliyetname alanların öğretmen sınıfına aktarılacağı belirtilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Literatürde konu ile ilgili Halit (1931)'in "Maârif İlk Tedrisat Kanunları" adlı kitabında Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatinin bölümleri ve maddeleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Demirtaş (2007)'in "Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi" adlı makalesinde 1913'de Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatinin çıkarıldığı ve bu kanunun geçici olarak çıkmasına rağmen 1961 yılına kadar pek çok maddesinin yürürlükte kaldığı, bu yasa ile ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğu, bu döneme kadar iptidai ve rüşdî adlarıyla mevcut olan okulların birleştirilerek Mekatib-i İptidaiye-i Umumiye adını aldığı, ilköğretim süresinin her biri 2 yıl süreli üç devreye ayrıldığı ve 6 yıl olarak belirlendiği ifade edilmiştir. Budak (2014)'ın, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne İlkokul Programları (1870-1936)" başlıklı çalışmasında başlangıçta geçici olarak çıkarılan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu ile ilk kez el işleri, resim, müzik, beden, sağlık gibi derslerin müfredata girdiği, ilköğretim süresinin 6 yıl olarak belirlendiği, zihinsel becerileri geliştirme ve herkese gerekli olan bilgileri kazandırmanın amaçlandığı belirtilerek kanun kapsamında ilkokullarda okutulacak derslerin neler olduğu ve ilkokulların haftalık ders çizelgesi verilmiştir. Bu yasanın 48 yıl süreyle Türk ilköğretim sisteminin yasal omurgasını oluşturduğu, ilköğretime uygulanabilir bir sistem getirdiği ve bu yüzden geçici olmasına rağmen, zaman içinde bazı değişiklikler yapılarak 1961 tarihli İlköğretim Eğitim ve Öğretim Yasası'na kadar yürürlükte kaldığı ifade edilmiştir. Ayrıca ilköğretimin zorunlu ve parasız olduğunun kabul edilerek eğitimin devletin sorumluluğu altına alındığı da belirtilmiştir.

Söz konusu konuya dair çok fazla çalışma yapılmamış olduğu gözlenmekle birlikte Budak (2014) ve Demirtaş (2007)'in kanun ile ilgili verdikleri bilgiler, eğitim tarihçilerinin yayınlarından atıflar verilerek ele alınmış olup doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. Makalelerde yer verilen genel bilgiler kanunun bütün olarak verildiği bu çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Halit (1931)'in 48 sayfadan oluşan kitabının verilerinin bu araştırma ile daha benzer bir çalışma olduğu görülmüştür. Fakat bu çalışmada da kanunların anlaşılması için kullanılan dile göre yorumuna yer verilmemiştir.

Maârif-i Umumiye Nezareti bünyesinde 1913 yılında yürürlüğe giren Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatinin 10 faslı, 10 bölümü bulunmakta olup toplam 101 kanun maddesinden oluşmaktadır.

Fransız ilkokul sisteminin benimsendiği Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkatinin Türk ilköğretimine getirmiş olduğu yenilikleri şu şekilde gruplandırabiliriz:

Eğitim planlaması açısından; ilköğretim kurumları genel ve özel olmak üzere ikiye ayrılarak zorunlu ve parasız hale gelmiş; ilköğretimin süresi 42 hafta ve sınıf mevcudu 50 kişi olarak belirlenmiştir. Tedrisat-ı iptidaiyenin ana mektepleri ve sıbyan sınıfları, Mekatib-i iptidaiye ile El işleri ve ihtiraf mektepleri olmak üzere 3 kademe verileceği; ilköğretim okullarının süresinin 6 yıl olacağı ve öğrenci alımının yönetmeliğe göre olacağı kararlaştırılmıştır. Kanun, mecburi ve parasız eğitim başta olmak üzere ilköğretim süresi, öğretim kademeleri, öğrenci sayısı ve eğitimden sorumlu kişilerin görevlerini tanımlaması açısından önemlidir.

Öğretim, ölçme ve değerlendirme açısından; Devre-i ula, Devre-i Mutavassıta, Devre-i aliye olmak üzere üç kademe gerçekleştirilecek öğretimin bireye göre olacağı; öğrencilere yaşları doğrultusunda ruhi ve bedeni gelişimlerine uygun eğitimler verileceği, 4-7 yaş aralığındaki öğrenci grubuna hitap eden ana mekteplerinde öğrencilere yönelik faydalı oyunlar, vatani manzumeler ve zanaat öğretileneceği; 11-12 yaş grubunda devre-i aliye öğrencilerinin ziraat ve sanat eğitimi alacağı; Türkçe dersinin öğretiminin zorunlu olacağı; bu okulların müfredatının 2. Fasil 23. maddede belirtildiği şekilde olacağı; gerekli olduğunda programa ders eklenebileceği; öğretmenlerin devam defteri tutacağı; her yıl sınıf terfisi için sınav yapılacağı; öğrencilerin bu sınavlara katılmasının zorunlu olduğu; sınav zamanlarının vilayet maârif-i iptidaiye meclisi

tarafından kararlaştırılacağı ve eğitimlerini tamamlayan öğrencilere tasdikname verileceği kararlaştırılmıştır. Öğrenciye göre eğitim anlayışı ile pedagojik eğitimin ön plana çıkması, öğretim kademelerinin yaş aralığı, alacakları eğitimin içeriği, ihtiyaca göre eğitimin verilmesi, bir üs sınıfa nasıl geçileceği, mezun olduğunda verilecek belgeyi düzenlemesi açısından çeşitli yenilikler getirmiştir.

Atama, Terfi ve Ceza işlemleri açısından; öğretmen atama veya görevden alma işlemlerinin il millî eğitiminin isteği ile Vali tarafından yapılacağı, darümualliminlerin müdür ve muallimleri eğitim bakanlığınca atanacağı; Osmanlı tebaasından olmayan ve kanunun 43. maddesinde açıklanan şartı sağlamayan, yaşı kanunun belirttiği yaşta bulunmayan, cinayet veya ahlaka aykırı bir suç işlemiş kimsenin okullarda öğretmen olamayacağı; maârif nazırı tarafından devlet ve özel okullarda ehliyetli olan ecnebilere öğretmenlik yapma hakkı verilebileceği; öğretmenlik mesleğine ilk giriş yılının üzerinden 5 yıl geçmedikçe başka bir yere intikal veya terfi olunamayacağı fakat 5 yıldan sonra her 3 yılda bir terfi hakkının olduğu; öğretmenlerin görevlerini düzenli bir şekilde ifâ edip etmediğinin her 3 ayda bir kontrol edilerek iptidaiye meclisine bildirilmesi gerektiği; öğretmen olmak için darümuallimin-i iptidaiyeden mezun olması gerektiği; başarılı hizmet gösteren öğretmenlerin ne şekilde ödüllendirileceği; meslekte 30 yılını dolduran öğretmenlerin emekli olabileceği; uyarı, kınama, maaş ve meslekten el çekirme cezalarının kim tarafından ne usulde verileceği; hizmetten geçici ya da sürekli menedilme cezasının tedrisat-ı iptidaiye meclisi tarafından verileceği, eğitim-öğretim hizmetlerinde bulunan kişilerin kademelerine göre maaşlarının ve zamlarının ne olacağı kararlaştırılmıştır. Eğitimden sorunlu kişilerin her kademe düzeyinde alacakları ücretleri düzenlemesi açısından kanun ilk olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca kimlerin öğretmen olacağı, atamaların kim tarafından ne şekilde olacağı, nakil işlemlerinin ne zaman yapılabilceği, öğretmenlerin ne zaman emekli olabilecekleri, neler yapması ve neler yapmaması gerektiği yani sorumluluklarını ve haklarını tanımlaması bakımından önemlidir. Sorumluluklarını yapmayan ya da gerektiği gibi yerine getirmeyen kişilere uygulanacak cezaların açıklanması ve hatada ısrar durumunda geçici ya da daimi süreli meslekten men edilme gibi katı cezaların getirilmesi mesleğe ve eğitime verilen önemin de göstergesidir.

Velilerin sorumlulukları açısından; velilerin okul zamanından 15 gün önce çocuklarını nerede ve hangi okulda öğrenim görmeye göndereceklerini okuldaki öğretmenlere bildirmek zorunda oldukları, öğrenci daimî olarak okulu bırakırsa velisinin terk sebebini ve çocuğun ne şekilde eğitime devam edeceğini ya da geçici süreyle terk etmesi halinde de bunun sebeplerini öğretmenlere bildirmesi gerektiği, kanuna uymayan velilerin ne şekilde cezalandırılacağı konuları hakkında düzenlemeler yapılmıştır. Kanun eğitim sürecinin tüm paydaşlarını (devlet, öğretmen, öğrenci, veli, yerel yönetimler, çevre vs.) ele alması ve görev tanımlamalarını yaparak sorumluluklarını yerine getirmedikleri takdirde çeşitli yaptırımlarla kanunun uygulanabilirliğini arttırmak amacıyla her türlü önlemin düşünülmüş olması bakımından daha önceki düzenlemelere kıyasla sisteme yenilikler getirmiştir.

Yönetim ve organizasyon açısından; kanunun yayımlandıktan itibaren yürürlükte olacağı ve eğitimle ilgili eski düzenlemeleri kaldıracığı; kanunun uygulanmasından eğitim bakanının sorumlu olduğu; kanunun bugün mevcut olan maârif komisyonlarını geçersiz kıldığı; kanunun hem darümuallimin hem darümuallimatlardaki müdür ve muallimleri kapsadığı, tedrisat-ı iptidaiyenin masraflarının kanunla öngörüldüğü üzere devlet ve vilayet bütçelerinden karşılanacağı; tedrisat-ı iptidaiye meclisinin sorumluluklarının neler olduğu; tedrisat-ı iptidaiye ve encümen meclisinin kimlerden oluşacağı, görev ve sorumluluklarının neler olduğu kararlaştırılmıştır. Kanunun yayımlandığı andan itibaren geçerli olması ve eski düzenlemeleri kaldırması değerlendirildiğinde eğitime yönelik uygulamalarda herhangi bir ikilik yaşanmaması hususuna dikkat edilmiştir. Bu durum ciddi olarak kabul edilebilecek bir değişimdir. Genelde uygulama kısmında yeni düzenlemeler yerleşik hale gelinceye kadar eski düzenlemelerin belli ölçülerde sürdürülmesine devam edilirken bu kanun kendinden önceki düzenlemeleri ortadan kaldırarak uygulamada iki başlılığa engel olmuştur.

Bu araştırma kapsamında incelenen kanunun her bölümü ayrıntılı olarak ele alınabilir. Kanunun getirdiği yenilikler sonucu okulların öğretim programı, öğrenci profilleri, yönetim yapıları, ayrıca bu okullarda yürütülmüş olan din ve dil eğitimi ile bu kanunun meydana getirdiği kültürel değişim gibi konuların her biri ayrı bir araştırma kapsamında incelenebilir.

Bu kanunda yer verilen okulların yapısı, teşkilatı, öğretmen ve öğrenci nitelikleri vb. alanlarda günümüz eğitim dünyasına katkı sağlayacak çalışmalar yapılabilir.

Bu kanunun okullarda uygulamasının ne şekilde gerçekleştiğine ilişkin Osmanlı döneminde önde gelen büyük vilayetlerdeki (İstanbul, Kahire, Halep vb.) öğretmen ve öğrenci nüfusu fazla olan iptidai okullarının her biri monografik bir çalışma ile araştırılabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma kaynakçada belirtilen arşiv kaynakları, kitap, tez, makale ve akademik yayınlar ile sınırlıdır. Araştırma zaman olarak Tanzimat ve II. Meşrutiyet arası dönemler ile; konu alanı olarak ilk ilköğretim kanunu olan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati'nde yer alan bölümler ve kanun maddeleri ile sınırlandırılmıştır.

Destek ve Teşekkür

Verilerin elde edilmesinde Ferit Ragıp Tuncor Bakanlık Arşiv ve Dokümantasyon kütüphanesinde görevli olan memurlara ve araştırmanın Osmanlıca'dan günümüz Türkçesine çevirisini kontrol eden uzmanlara ve ayrıca desteklerinden dolayı Prof. Dr. Erkan DİNÇ'e teşekkürü borç biliriz.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Araştırmanın üç yazarı çalışmanın tüm süreçlerine (Öz, Giriş, Yöntem, Bulgular, Tartışma, Öneriler, Sonuç ve Kaynakça) eşit derecede katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar/çatışma beyanımız olmadığını ifade ederiz.

Yayın Etiği Beyanı

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

Yapılan "II. Meşrutiyet Döneminde Eğitim Tartışmaları ve 1913 Tarihli Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu'nun Uygulanması" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Etik kurul izin bilgileri

Çalışma sistematik alan yazın taraması, doküman inceleme çalışması olduğu için Etik Kurul İzni alınmasını gerektiren çalışmalar grubunda yer almamaktadır. Bu nedenle Etik Kurul İzni beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (1994). İlköğretimin yenileşme tarihinde bir adım: Nisan 1847 tâlimatı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 5, 1- 48.

Akyüz, Y. (1997). *Türk eğitim tarihi*. İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları.

Akyüz, Y. (1978). *Öğretmenlerin toplumsal değişimdeki etkileri*. Ankara: Pegem Akademi.

- Arai, M. (1994). *Jön Türk dönemi ve Türk milliyetçiliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Berker, A. (1945). *Türkiye’de ilköretim I (1839-1908)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Berkes, N. (1979). *Türkiye’de çağdaşlaşma*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkes, N. (2015). *İslamlık, ulusçuluk, sosyalizm*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- BOA., ŞD. 205 / 7, 23 Reb’ülahir 1285 / 13 Ağustos 1868. İstanbul: Matba-i Amire
- BOA., ŞD. 205 / 7, 11 Safer 1285 / 3 Haziran 1868. İstanbul: Matba-i Amire
- BOA., İ. MVL, 26278, 30 Şevvâl 1284 / 24 Şubat 1868. İstanbul: Matba-i Amire
- BOA., ŞD. 205 / 11, 19 Muharrem 1286 / 11 Mayıs 1869. İstanbul: Matba-i Amire
- BOA., MF. İBT. 4 / 25, 4 Cemâziyülevvel 1291 / 19 Haziran 1874. İstanbul: Matba-i Amire
- Budak, L., Budak Ç. (2014). *Osmanlı imparatorluğundan Türkiye Cumhuriyeti’ne ilkökul programları (1870-1936)*. TSA / YIL: 52, 18(1), 51-68.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Cevat, M. (2001). *Maarif-i umumiye nezareti tarihçe-i teşkilat ve icraatı (19. asır Osmanlı maârif tarihi)*. (Haz. Taceddin Kayaoğlu), İstanbul: Yeni Türkiye Yayınları.
- Demirtaş, Z. (2007). Osmanlı’da sıbyan mektepleri ve ilköğretimin örgütlenmesi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 17(1), 173-183.
- Düstur, 1. Tertip, Cilt 3, 1289, ss. 432- 438.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. Cilt 1-2, İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. Cilt 3-4, İstanbul: Eser Matbaası.
- Ergün, M. (1996). *İkinci meşrutiyet devrinde eğitim hareketleri*. Ankara: Ocak Yayınları.
- Erkek, M. S. (2009). *II. Meşrutiyet döneminde Türk eğitim sistemindeki gelişmeler ve Ethem Nejat Bey* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İsmail Hakkı Bey, (1331). *İzmir konferansları*. İzmir.
- Kaya, M. M. (2020). *II. Meşrutiyetten Cumhuriyete (1908-1961) vatandaşlık dersi öğretim programlarının değişimi ve ders kitaplarına yansımaları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dumlupınar Üniversitesi,
- Kardaş, R. (1973). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri I Ziya Gökalp*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye’de modern eğitimin doğuşu ve gelişimi*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Muallim Ahmet Halid, (1931). *Maârif ilk tedrisat kanunları*. Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi.
- Nurdoğan, A. M. (2005). *Osmanlı modernleşme sürecinde ilköğretim (1869-1922)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sakaoğlu, N. (1985). Eğitim tartışmaları. *Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1993). *Osmanlı eğitim tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Unat, F. R. (1964). *Türkiye eğitim sisteminin gelişmesine tarihi bir bakış*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Ülken, H. Z. (1979). *Türkiye’de çağdaş düşünce tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.
- Satı, (1327). *Layihalarım*. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi TDV Yayınları.
- Sözbilir, M. (2009). *Nitel veri analizi*. <https://fenitay.wordpress.com/ders-icerigi-ve-sunular>
- Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası, (1326), 1(1), 1-2.
- Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati, (1. Fasıl), Tanin, 25 Teşrinievvel 1913.
- Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-ı Muvakkati, (Mevad-ı Dersiyeye), Tanin, 26 Teşrinievvel 1913.
- Tekeli, İ., & İlkin, S. (1993). *Osmanlı imparatorluğunda eğitim ve bilgi üretim sisteminin oluşumu ve dönüşümü*. TTK Yayınları.
- Uyanık, E. (2006). *Modernleşme döneminde Türk aydınının eğitime bakışı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Variş, F. (1996). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım Celkan, H. (1989). *Ziya Gökalp’in eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Asos Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Education, which is decisive in the upbringing of future generations, has been an important element in terms of the future of states from past to present. Education in the Ottoman Empire has also been effective in raising future generations. In the Second Constitutional Period, educational philosophies and educational strategy problems were among the discussion topics of the social agenda. However, the current structure of education in this period was not in a position to save the future of the Ottoman Empire. For this reason, at the beginning of the constitutionalism, the reform of the institutions that carry out the education of the Muslim Turkish element came to the agenda and as a result of the discussions, a consensus was reached to start the reform in primary schools.

On October 6, 1913, Education Law was put into effect temporarily. The purpose of enacting the law is to determine the general structure of primary education and bring it into order and to find solutions to financial problems in education. With this law; Primary education, which was divided into two as primitive and high school until that time, was combined under the name of "mekatib-i iptidaiye-i umumiye" and six-year primary schools started to be opened. The administration of these schools and the payment of their expenses were left to the private administration established in the provinces.

The aim of this study is to deal with the debates in the Turkish education system during the Second Constitutional Monarchy and to determine the innovations brought by the Education Law to primary education.

Method

In the study designed within the framework of historical research method, one of the qualitative research designs, document analysis technique was used as a data collection tool. (Balcı, 2006; Büyükköztürk and others, 2016; Kaptan, 1977; Şimşek and Yıldırım, 2016). The data were obtained from the Ministry of National Education Ferit Ragıp Tuncor archive and documentation library. The data obtained were transcribed from Ottoman Turkish to modern Turkish for the purpose of the research. The findings, which were obtained within the scope of the Education Law, which was originally transcribed into Turkish, were analyzed by descriptive analysis method and reported.

Results

The Law of Education, which entered into force in 1913 within the body of the Ministry of Public Education, has 10 chapters and 10 divisions, and consists of 101 articles of the law. We can group the innovations brought to Turkish primary education by the Law of Education, which was adopted by the French primary school system, as follows:

In terms of training planning; primary education has become compulsory and free, the duration of primary education has been determined as 42 weeks and the class size is 50 people, the main schools and primary schools are divided into 3 levels, Mekatib-i iptidaiye, Handicrafts and subsidiary schools, the duration of primary schools is 6 years. In addition, it has been decided that the school and classroom conditions should be suitable for education, student admission will be according to the regulations, and the education to be carried out in schools will be within the scope of the planning to be given by the Ministry of National Education under the supervision of inspectors.

In terms of teaching, measurement and evaluation; the education is divided into three levels, the curriculum of the schools has been determined, the Turkish course has been made compulsory, the attendance to the school and the exam at the end of each year has become compulsory. It has been decided that a certificate will be given to students who have completed their education, that students will receive an education in line with their age and in accordance with their

spiritual and physical development, and that courses can be added to the program when necessary.

In terms of appointment, promotion and penalty procedures; the appointment or dismissal of teachers will be made by the Governor at the request of the provincial national education, the principals and teachers of the madrasahs will be appointed by the Ministry of Education, a person who is not an Ottoman subject and does not meet the conditions specified in Article 43 of the law, whose age is not at the age specified by the law, who has committed murder or an immoral crime in schools not being a teacher, when and how the appointment and promotion procedures will take place, the need to graduate from Darülmualimin-i iptidaiye to become a teacher, how to reward successful teachers, retirement of teachers who have completed 30 years in the profession, warning, condemnation, salary and dismissal penalties. It has been decided by whom and in what method the salaries and increases will be according to the levels of the people in education and training services.

In terms of parents' responsibilities; parents are obliged to inform the teachers at the school where and at which school they will send their children to study 15 days before the school time, if the student leaves the school permanently, the parents should inform the teachers about the reason for leaving the school and how the child will continue education or the reasons for this in case of temporary leave, the law. It has been decided which penalties will be applied to parents who do not comply.

In terms of management and organization; the law will be in force since its publication and the old regulations on education will be abolished, the minister of education is responsible for the implementation of the law, the law covers both the directors and teachers in the darülmualimat, the expenses of the education will be covered by the state and provincial budgets as stipulated by the law. the council will be established, what are the responsibilities of the council, the governor will preside this council, who will be the members of the council elected for 4 years, the council will meet at least every 15 days, at least half of the council members should be in meetings, the conditions under which members of the council will be held, all schools are subject to supervision.

Discussion and Conclusion

When the literature was examined, it was observed that no postgraduate research was conducted on the subject. It has been determined that the scientific publications made are not comprehensive in terms of quantity and quality. The Law of Education, which is the first primary education law of the Ottoman Empire, is important in terms of defining the duration of primary education, especially the compulsory and free education, the number of education levels, the number of students and the duties of the people responsible for education.

The law has brought various innovations in terms of the prominence of pedagogical education with the understanding of education according to the student, the age range of the education levels, the content of the education they will receive, the education according to the needs, how to switch to a higher class, and the arrangement of the document to be given to the students upon graduation.

The law is the first in terms of regulating the fees that people in charge of education will receive at every level. In addition, it is important in terms of defining who will be teachers, who will be appointed by whom, when transfers can be made, when teachers can retire, what they should do and what they should not do, namely their responsibilities and rights. Disclosure of the penalties to be imposed on people who do not fulfill their responsibilities or do not fulfill them properly, and the imposition of strict penalties such as temporary or permanent dismissal in case of error is an indicator of the importance given to the profession and education.

The law has brought innovations to the system compared to the previous regulations in terms of addressing all stakeholders of the education process (state, teachers, students, parents, local governments, environment, etc.).

In general, the old regulations continued to be maintained to a certain extent until the new regulations became established in the implementation part, while this law eliminated the previous regulations and prevented the two headings in practice.